

ЕКОНОМІКА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

УДК 338.43

Г. В. Бережна

кандидат економічних наук, доцент

Н. М. Притула

кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Класичний приватний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

У статті проаналізовано особливості зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією України з країнами ЄС. Визначено потенційні можливості для українських експортерів агропромислової продукції на ринки ЄС.

Ключові слова: експорт сільськогосподарської продукції, імпорт сільськогосподарської продукції, структура експорту, структура імпорту, товарна група, УКТ ЗЕД.

I. Вступ

Механізми регулювання зовнішньоекономічної діяльності в АПК та посилення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції висвітлено в працях Г. Кулешова [6], В. Месель-Веселяк [7]. Особливостям розвитку зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукції та експортно-імпорتنій політиці аграрного сектора економіки України присвячені дослідження Ю. Губені [1], К. Клименко [2], П. Саблука [10].

Разом з тим ще багато питань у цій сфері залишаються недостатньо розкритими. До них, зокрема, належать: визначення напрямів розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК з метою збільшення конкурентоспроможності товарів; пріоритетні напрями державної експортоорієнтованої політики щодо аграрного сектора; шляхи удосконалення державного регулювання ЗЕД АПК.

Зміна ситуації на внутрішньому і зовнішніх ринках в 2013–2014 рр. диктує для українських виробників необхідність розгляду нових бізнес-можливостей на ринку ЄС. Основні передумови виходу на ринок ЄС:

- 1) падіння продажів на “традиційних” зовнішніх ринках (СНД) як результат зростання економічних і політичних ризиків;
- 2) зниження попиту та волатильність продажів на внутрішньому ринку України у зв'язку з падінням економіки і нестабільною політичною ситуацією;
- 3) відкриття можливостей виходу на європейський ринок у зв'язку з підписанням асоціації з ЄС [2].

Потенційні можливості для українських експортерів на ринках ЄС: диверсифікація

ринків збуту продукції; присутність на стабільному та ємному ринку; збільшення обсягу продажів і доходності внаслідок скасування мит ЄС для України; зростання конкурентоспроможності за рахунок упровадження нових бізнес-стандартів; доступ до європейських фінансових та технологічних ресурсів.

II. Постановка завдання

Метою дослідження є аналіз особливостей та визначення потенційних експортних можливостей зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією України з країнами ЄС на сучасному етапі.

III. Результати

Згідно із Законом України “Про Митний тариф України” від 19.09.2013 р. № 584-18, до сільськогосподарської продукції належать товари, зазначені у розділах УКТ ЗЕД:

- 1) розділ I “Живі тварини; продукти тваринного походження” (групи 01–05);
- 2) розділ II “Продукти рослинного походження” (групи 06–14);
- 3) розділ III “Жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири; воски тваринного або рослинного походження” (група 15);
- 4) розділ IV “Готові харчові продукти; алкогольні та безалкогольні напої і оцет; тютюн та його заміники” (групи 16–24) [9].

У Законі України “Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції” уточнено, що сільськогосподарськими товарами є вищезазначені товари за умови, якщо “такі товари (продукція) вирощуються, відгодуються, виловлюються, збираються, виготовляються, виробляються, переробляють-

ся безпосередньо виробником цих товарів (продукції), а також продукти обробки та переробки цих товарів (продукції), якщо вони були придбані або вироблені на власних або орендованих потужностях (площах)” [8].

Експорт агропромислової продукції України становить майже третину загального то-

варного експорту та демонструє тенденцію до зростання. Так, частка експорту сільськогосподарської продукції в загальному товарному експорті країни в 2012 р. становила 26%, а в 2014 р. зросла до 30,9% (табл. 1).

Таблиця 1

Структура експорту сільськогосподарської продукції України

Назва розділу/Групи	2012		2013		2014*	
	млн дол.	%**	млн дол.	%**	млн дол.	%**
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	961,3	1,4	1084,1	1,7	1014,6	1,9
02 м'ясо та їстівні субпродукти	315,9	0,5	348,6	0,6	381,8	0,7
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	612,4	0,9	691,7	1,1	575,5	1,1
II. Продукти рослинного походження	9213,9	13,4	8875,9	14,0	8736,2	16,2
10 зернові культури	7000,0	10,2	6371,3	10,1	6544,1	12,1
12 насіння і плоди олійних рослин	1754,0	2,5	2048,1	3,2	1687,7	3,1
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	4211,5	6,1	3507,1	5,5	3823,7	7,1
IV. Готові харчові продукти	3493,9	5,1	3557,2	5,6	3096,7	5,7
18 какао та продукти з нього	662,3	1,0	556,8	0,9	323,0	0,6
23 залишки і відходи харчової промисловості	877,7	1,3	923,4	1,5	1108,3	2,1
Всього за розділами I-IV	17880,6	26,0	17024,3	26,8	16671,2	30,9
Всього товарний експорт	68809,8	100	63312,0	100	53913,5	100

* без урахування тимчасово окупованої території АРК і м. Севастополя.

** % від загального обсягу товарного експорту України.

Джерело: Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2012–2014 рр., <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

У структурі експорту сільськогосподарської продукції переважають продукти рослинного походження, а також жири та олії рослинного походження (відповідно 16,2% та 7,1% від загального обсягу товарного експорту в 2014 р.). Найбільша частка припадає на товарну групу 10 “зернові культури” – 12,1% в 2014 р. При цьому слід зазначити, що, не-

зважаючи на зростання частки експорту зернових культур з 13,4% в 2012 р. до 12,1% в 2014 р., в абсолютних показниках обсяг експорту зменшився на 455,9 млн дол.

Імпорт сільськогосподарської продукції в Україну здійснюється в суттєво менших обсягах порівняно з експортом – 6052,0 млн дол. проти 16671,2 млн дол. в 2014 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Структура імпорту сільськогосподарської продукції України

Назва розділу/Групи	2012		2013		2014*	
	млн дол.	%**	млн дол.	%**	млн дол.	%**
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1718,4	2,0	1892,1	2,5	1122,7	2,1
02 м'ясо та їстівні субпродукти	722,0	0,9	627,3	0,8	238,9	0,4
03 риба і ракоподібні	687,7	0,8	863,4	1,1	593,9	1,1
II. Продукти рослинного походження	2429,7	2,9	2669,8	3,5	2027,1	3,7
08 їстівні плоди та горіхи	1130,0	1,3	1242,9	1,6	800,6	1,5
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	406,3	0,5	403,3	0,5	301,5	0,6
IV. Готові харчові продукти	2965,4	3,5	3218,8	4,2	2600,7	4,8
21 різні харчові продукти	593,5	0,7	659,3	0,9	529,7	1,0
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	492,8	0,6	604,9	0,8	422,1	0,8
24 тютюн і промислові замітники тютюну	507,6	0,6	453,7	0,6	482,2	0,9
Всього за розділами I-IV	7519,8	8,9	8184,0	10,7	6052,0	11,2
Всього товарний імпорт	84658,1	100	76964,0	100	54381,8	100

* без урахування тимчасово окупованої території АРК і м. Севастополя.

** % від загального обсягу товарного експорту України.

Джерело: Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2012–2014 рр., <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Найбільшу питому вагу в імпорті сільськогосподарської продукції займають готові харчові продукти та продукти рослинного походження (відповідно 43% та 33% від об-

сягу імпорту сільськогосподарської продукції в 2014 р.). При порівнянні структури експорту та імпорту сільськогосподарської продукції можна виділити певні відмінності (рис. 1).

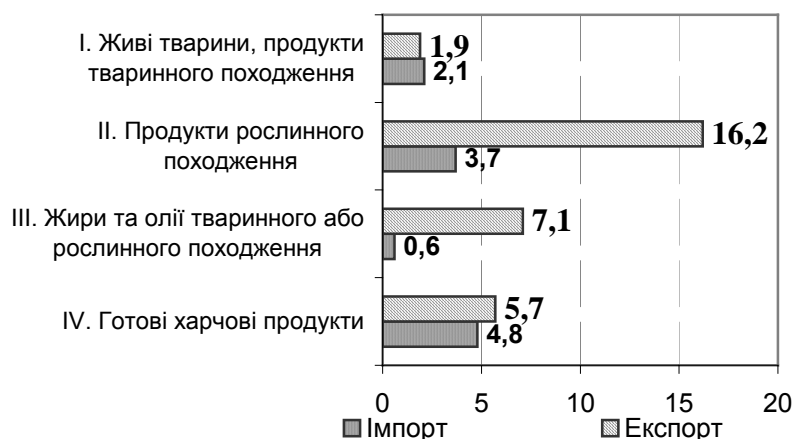

Рис. 1. Структура експорту та імпорту української сільськогосподарської продукції у 2014 р. (% від загального обсягу товарного експорту та імпорту відповідно, за розділами УКТЗЕД)

Так, у 2014 р. в структурі експорту агропромислової продукції суттєву частку займають продукти рослинного походження (52%), а в структурі імпорту – готові харчові продук-

ти (43%). Серед основних країн-імпортерів української сільськогосподарської продукції перші п'ять позицій займають Польща, Італія, Німеччина, Іспанія, Угорщина (табл. 3).

Таблиця 3

Експорт сільськогосподарської продукції України до найбільших країн-імпортерів з ЄС

Країна/ Розділ УКТ ЗЕД	2012		2013		2014	
	млн дол.	% до 2011	млн дол.	% до 2012	млн дол.	% до 2013
1. Польща, у т. ч.:	2576,2	92,2	2547,8	98,9	2645,0	103,8
<i>всього за розділами I-IV</i>	623,4	–	528,7	84,8	536,2	101,4
2. Італія, у т. ч.:	2480,0	81,6	2357,6	95,1	2468,3	104,7
<i>всього за розділами I-IV</i>	704,0	–	598,4	85,0	625,4	104,5
3. Німеччина, у т. ч.:	1645,0	93,3	1603,8	97,5	1590,6	99,2
<i>всього за розділами I-IV</i>	125,5	–	222,5	177,3	247,9	111,4
4. Іспанія, у т. ч.:	1539,0	158,6	987,7	64,2	1166,6	118,1
<i>всього за розділами I-IV</i>	1384,1	–	759,0	54,8	923,0	121,6
5. Угорщина, у т. ч.:	1510,2	112,6	1557,0	103,1	1510,2	97,0
<i>всього за розділами I-IV</i>	60,0	–	32,2	53,7	51,3	159,3
Всього товарний експорт за обраними країнами	9750,4	–	9053,9	92,9	9380,7	103,6
Всього експорт сільськогосподарської продукції за обраними країнами	2897,0	–	2140,8	73,9	2383,8	111,4
Всього товарний експорт до країн Європи	17424,0	94,5	17064,2	97,9	17123,9	100,4

Джерело: "Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі на 2 зн. УКТЗЕД" за 2012–2014 рр. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/zd/kr_tstr/arh_kr_2014.htm
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/zd/kr_tstr/arh_kr_2013.htm
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/kr_tstr/arh_kr_2012.htm

У цілому слід зазначити, що в структурі експорту вітчизняної агропродовольчої продукції спостерігається тенденція, згідно з якою найбільша частка операцій припадала на сировинні товари, насамперед насіння олійних культур. Традиційно ЄС зберігає інтерес до олії, насіння олійних культур, технічних культур для виробництва біодизелю й домішок до палива (ріпак, соя, кукурудза). Загалом експорт агропродовольчої продукції

з України до ЄС має незначний рівень диверсифікації – на дві основні позиції експорту припадає майже 63% його загального обсягу.

Одним з основних питань взаємодії між Україною та ЄС в аграрній сфері є питання експорту продукції тваринного походження в країни Європейського Союзу.

Сьогодні Україна має право здійснювати експорт продукції тваринництва до ЄС, включаючи такі категорії товарів: м'ясо птиці,

рибу морську, рибопродукти, мед бджолиний, казеїн технічний, кишкову сировину, пухову сировину, корми, субпродукти, покращувачі ґрунту та добрива. Станом на початок 2015 р. до країн – членів ЄС здійснюють експорт 211 українських підприємств – виробників продукції тваринництва.

Україна має потенціал та здатна розширити експортні можливості в бік ЄС у частині експорту продукції тваринництва, а саме: м'яса яловичини, м'яса свинини та молочних продуктів. Але внаслідок невідповідності української системи національного контролю за безпечністю харчових продуктів європейській ці позиції є недосяжними для потенційних експортерів України.

Інтерес на ринку ЄС може викликати той продукт, що наділений унікальними властивостями, зумовленими особливостями місцевості його виробництва та у зв'язку з цим захищений знаком географічного походження.

Сьогодні завдяки дії автономних преференцій з боку ЄС Україна, зокрема, отримала квоти на ввезення до ЄС деяких зернових за пільговим митним режимом (950 тис. т пшениці м'якої, 400 тис. т кукурудзи тощо).

Однак сьогодні дедалі більшої популярності набирає органічний рух, на підтвердження чого вже 1,4 млн гектарів у країнах ЄС віддано під органічне вирощування зернових. Тобто, відповідаючи вимогам про органічне виробництво, українські зернові можуть постачатись як продукція найвищої якості, що дасть змогу не тільки розширити експортні можливості, а й збільшити прибутки від її продажу.

Проте перший крок до реалізації цього має базуватись на зміні законодавства, адже навіть у підходах визначення органічної продукції вимоги є різними: за українським законодавством до складу такої продукції має входити 90% органічних інгредієнтів, а за європейським – 95%.

Важливо, що при впровадженні європейських правил слід враховувати не лише зміст, а й форму їх існування. Впровадження європейських норм фактично спонукатиме зміну самої системи встановлення вимог до такої продукції – від добровільного застосування до мінімальних, але обов'язкових, вимог на рівні законодавства.

Не всі вітчизняні стандарти, які існують сьогодні, враховують вимоги ЄС, а внесення змін до них є тривалою процедурою, що може розтягнути на роки процес наближення національних вимог до європейських. Однак такі зміни сприятимуть захисту прав споживачів і на внутрішньому ринку. При цьому вітчизняні виробники не будуть обтяжені виконанням інших вимог, ніж ті мінімальні, що встановлені законодавством.

IV. Висновки

Отже, ринок ЄС у короткостроковій перспективі дасть вітчизняному виробнику можливість збільшити доходи у твердій валюті. Водночас успішний запуск експортного спрямування дає аграріям у довгостроковій перспективі набагато більше можливостей, ніж просто збільшення виручки.

Крім забезпечення високої якості продукції та відповідності її стандартам, для отримання конкурентних переваг українським сільськогосподарським товаровиробникам доведеться опанувати інструменти й методи позиціонування та просування продукції на ринках конкретних країн.

Європейський ринок аграрної продукції дотується. Зараз на ньому українські сільськогосподарські товаровиробники можуть конкурувати лише ціною. А за деякими продуктами аграрії не можуть запропонувати потрібні ціни, оскільки рівень їхньої рентабельності не дає змоги опуститися нижче, ніж це роблять аграрії країн ЄС.

Таким чином, торгівля з ЄС змусить сільськогосподарські підприємства переглянути організацію бізнесу, впровадити більш ефективні бізнес-процеси.

Список використаної літератури

1. Губені Ю. Е. Державне регулювання підприємництва у сільському господарстві: організаційно-правові аспекти / Ю. Е. Губені // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького. – 2014. – Т. 16. – № 1. – С. 129–133.
2. Клименко К. Визначення ринків збуту і пошук партнерів у ЄС: презентація / К. Клименко. – Київ, 2014. – 24 с.
3. Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі на 2 зн. УКТЗЕД за 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/kr_tstr/arh_kr_2012.htm.
4. Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі на 2 зн. УКТЗЕД за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/zd/kr_tstr/arh_kr_2013.htm.
5. Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі на 2 зн. УКТЗЕД за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/zd/kr_tstr/arh_kr_2014.htm.
6. Кулешова Г. М. Конкуренція і конкурентоспроможність в агропродумисловому виробництві / Г. М. Кулешова // Економіка АПК. – 2008. – № 3. – С. 126–132.
7. Месель-Веселяк В. Я. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2007. – № 12. – С. 8–14.
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів

- державного регулювання ринку сільсько-господарської продукції: Закон України від 04.06.2009 р. № 1447-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1447-17>.
9. Про Митний тариф України: Закон України від 19.09.2013 р. № 584-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/584-18>.
10. Саблук П. Т. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / П. Т. Саблук. – Київ: Нац. наук. центр “Ін-т аграр. економіки”, 2005. – 475 с.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2015.

Бережная Г. В., Прытула Н. М. Особенности внешней торговли сельскохозяйственной продукцией Украины со странами ЕС

В статье проанализированы особенности внешней торговли сельскохозяйственной продукцией Украины со странами ЕС. Определены потенциальные возможности для украинских экспортеров агропромышленной продукции на рынках ЕС.

Ключевые слова: экспорт сельскохозяйственной продукции, импорт сельскохозяйственной продукции, структура экспорта, структура импорта, товарная группа, УКТ ВЭД.

Berezhnaya G., Prytula N. Characteristics of Agricultural Products' Trade between Ukraine and EU

Changes in the situation in the domestic and foreign markets in the years 2013–2014 were pressed Ukrainian producers to consider new business opportunities in the EU market. The potential benefits for Ukrainian exporters in the EU market are: diversification of sales markets; the presence of stable and capacious market; increase of sales and profitability as a result of the abolition of EU tariffs for Ukraine; increase of competitiveness by introducing new business standards; access to European financial and technological resources. Export of Ukrainian agricultural products is almost one third of total country' merchandise exports and demonstrates upward trend. Share of agricultural product in total country merchandise exports in 2012 was 26%, and in 2014 it grew up to 30,9%.

In general, it should be noted that the structure of agricultural export trend was observed according to which the largest share of operations accounted for commodities, primarily – oilseeds. Traditionally, the EU maintains an interest in oil, oilseeds, crops for biodiesel and fuel supplements (canola, soy, corn). One of the main issues of cooperation between Ukraine and the EU in agriculture is the issue of export of animal products to the European Union.

So in the short term the EU market will give the opportunity to domestic producers to increase revenues. At the same time in the long term the successful launch of the export orientation gives farmers much more opportunities than just increasing revenue.

In addition to providing high quality products and compliance with certain standards Ukrainian agricultural producers will have to master the tools and techniques of positioning and promotion of products on the markets of specific countries. Thus, trade with the EU will make Ukrainian farmers review business organization, implement more efficient business processes and therefore to grow their competitiveness.

Key words: export of agricultural products, import of agricultural products, export's structure, import's structure, product group, UCP FEA.